

**OSMANLI'NIN ÇÖKÜŞ SÜRECİNDE
BATI TRAKYA'DA TEŞEKKÜL EDEN TÜRK HÜKÜMETLERİ (1878-1923)***

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ**

Öz

1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı, Balkanlarda Türk varlığını ve kültürünü ortadan kaldırmaya yönelik hedefler taşıdığından, Türk tarihinde derin izler bırakmış ve birtakım vahim sonuçları da beraberinde getirmiştir. Batı Trakya Türkleri, kendi kaderlerini yakından ilgilendiren bu üç savaş yıllarında milli varlıkları tehlikeye düştüğü anda, hür yaşamak uğruna her türlü mücadele yolunu denemişlerdir. Bu cümleden olmak üzere, kritik zamanlarda Batı Trakya'da kısmen devlet statüsünde diyebileceğimiz siyasî teşekküller oluşturdular. 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşını müteakip "Rodop Hükümet-i Muvakkatı", Balkan Savaşı sırasında "Garbî Trakya Hükümet-i Müstakilesi", I. Dünya Savaşı sırasında Müttefiklerarası Batı Trakya Hükümeti" ve daha sonra "Batı Trakya Hükümeti" adlarıyla, ömürleri kısa, fakat siyasi yapılarıyla Türklerin teşkilatçı özelliğini ortaya koyan belki bir "devlet" statüsünde görebileceğimiz teşkilatlanmalar vücuda getirdiler. Bu araştırmada, Batı Trakyada kurulan sözkonusu hükümetler değişik açılardan analiz edilecektir.

Anahtar kavramlar: Batı Trakya, Osmanlı Devleti, Batı Trakya Türkleri, Batı Trakya Türk Hükümetleri, Şark meselesi

**The Turkish Governments Established in the Western Thrace during the
Collapse of the Ottoman State (1878- 1923)**

Abstract

As the Ottoman-Russian War in 1877-1878, the Balkan Wars, and the First World War aimed to wipe off the Turkish presence and Turkish culture in the Balkans; they left deep traces in Turkish history and caused some grave consequences. Western Thracian Turks tried all the ways to keep their freedom when their national assets run into danger during these three wars related with their own destiny. They constituted political organisations that can partly be called as states in the Western Thrace in critical times. They formed some organisations that can be considered to have the status of states with titles of "Rhodope Temporary State" founded just after the Ottoman-Russian War in 1877-1878, "the Western Thracian Independent State" during the Balkan War, and the Allies' Western Thracian State" during the First World War, each of which

* Uluslararası Kültür ve Dil Araştırmaları Derneği (UKDA) ve Makedonya Vizyon Üniversitesince 27-29 Eylül 2018 tarihlerinde Üsküp'te (Makedonya) düzenlenen Uluslararası Türk Kültürü ve Dili Sempozyumu'na sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, nkostuklu@erbakan.edu.tr
ORCID NO: 0000-0003-4583-284X

revealed the organisational nature of the Turks with their political structures. In this study, the governments established in Western Thrace will be analysed from different aspects.

Keywords: Western Thrace, Ottoman State, Western Thracian Turks, Turkish governments established in Western Thrace, The Oriental Problem

1. Giriş

Batı Trakya olarak adlandırılan yer, Balkanlarda doğuda Meriç, batıda Mesta Karasu, güneyde Adalar Denizi (Ege Denizi) ve kuzeyde Rodop yaylaları ile çevrili olan coğrafyadır. Aslında bir Balkan devleti olan Osmanlı Devleti bu bölgede asırlarca hüküm sürdü. Dolayısıyla sözkonusu coğrafyada Türk-İslam kültürünün yoğun izlerini görmek mümkündür. Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ile birlikte, "şark meselesi"nin hedefleri arasında yer alan "Türkleri Balkanlardan atmak" düşüncesiyle hareket eden Batı dünyası¹, bütün Balkanlarda olduğu gibi Batı Trakya'da da Osmanlı hâkimiyetine son vermek istiyordu. Sözkonusu amacı gerçekleştirmeye yönelik Yakınçağ Türk tarihinde üç önemli gelişme vardır. Bunlar; 1- 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı, 2- Balkan Savaşları, 3- Birinci Dünya Savaşı'dır. Bu her üç savaş özellikle ilk ikisi Balkanlarda Türk varlığını ve kültürünü ortadan kaldırmaya yönelik hedefler taşıdığından, Türk tarihinde derin izler bırakmış ve birtakım vahim sonuçları da beraberinde getirmiştir. Şüphesiz I. Dünya Savaşı ve arkasından Milli Mücadele yılları Türk milletinin varolma veya yokolma sınırına geldiği fevkalade kritik bir dönemi ihtiva eder.

İşte Batı Trakya Türkleri, kendi kaderlerini yakından ilgilendiren bu üç savaş yıllarında milli varlıkları tehlikeye düştüğü anda, hür yaşamak uğruna her türlü mücadele yolunu denemişler idi. Bu cümleden olmak üzere, kritik zamanlarda Batı Trakya'da kısmen devlet statüsünde diyebileceğimiz siyasi teşekküller oluşturdular. 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşını müteakip "Rodop Hükümet-i Muvakkatı", Balkan Savaşı sırasında "Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi", I. Dünya Savaşı sırasında Müttefiklerarası Batı Trakya Hükümeti" ve daha sonra "Batı Trakya Hükümeti" adlarıyla, ömürleri kısa, fakat siyasi yapılarıyla Türklerin teşkilatçı özelliğini ortaya koyan belki bir "devlet" statüsünde görebileceğimiz teşkilatlanmalar vücuda getirdiler. Şimdi bu hükümetleri ana hatlarıyla almak istiyoruz;

¹ Bayram Kodaman, "Şark Meselesi ve Tarihi Gelişimi", *Tarihi Gelişmelere İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün- Bugün -Yarın)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, s.61; "Şark Meselesi" kavramı hakkında ayrıca bkz., Yusuf Akçura, *Şark Meselesine Dair Tarih-i Siyasi Notları*, İstanbul 1336; Bayram Kodaman, *Şark meselesi İşığı Altında Sultan II. Abdülhamid'in Doğur Anadolu Politikası*, İstanbul 1983;

2. Batı Trakya Türk Hükümetleri

2.1. Rodop Hükümet-i Muvakkatası

93 Harbi'ni müteakib 3 Mart 1878'de imzalanan ve 29 maddeden ibaret olan Ayastefanos Antlaşması'na göre; Bulgaristan muhtar bir prenslik haline getirilerek, Tuna'dan Adalar Denizi'ne kadar olan Osmanlı toprakları ile Kosova ve Manastır vilayetleri tamamen, Batı Trakya ve Selanik vilayetlerinin de bir kısmı Bulgaristan'a bırakılmıştı². Bulgaristan'a verilen bu yerlerde yaşayan Türkler, işgalcilerden gördükleri zulüm karşısında kendi istiklallerini korumak ve hür yaşayabilmek için bir mücadele sürecine girdiler. 14 Nisan 1878'de Çirmen kasabası yakınlarında, Türkler'in Ruslara karşı verdiği mücadele ve çarpışmalar, milli direniş niteliğini alarak bütün Balkanları sardı. Bu hareketin liderliğini yapanlar "Osmanlı idaresinden başka bir idareye girmeyeceklerini ve Osmanlı toprağında Rus askerî buldukça silahlarını bırakmayacaklarını" söylüyorlardı³. İşte bu kritik günlerde "Rodop Hükümet-i Muvakkatası" adıyla Balkan Dağları'nın güneyinde bir Türk devleti kuruldu. Bu devletin kurucuları Tirmirski Ahmet Ağa, Hidayet Paşa, Hacı İsmail Efendi ile Kara Yusuf Çavuş idi. Rus ve Bulgar işgallerine karşı oluşturulan bu yönetim, 20-30 kadar "halk vekili" ile 100 kadar köy meclisi ve müdürlerinin desteğine sahipti⁴, böylece temsili ve sivil bir örgütsel yapıya oturmuştu⁵. Hükümet reisliğine de Tirmirski Ahmet Ağa getirilmişti. Hükümetin hakimiyet sahasında 135.000 gönüllü piyadesi, 85.000 gönüllü süvarisi, 25.000 mahalli zabıtası vardı. Kendi adıyla müdürleri olan "Rodop Hükümet-i Muvakkatası" çeşitli Avrupa devletleriyle yazışmalarda bulunmuş, muhtıralar göndermiştir. Mesela; Paris Antlaşmasını imzalamış olan devletlerin İstanbul'daki elçilerine gönderilen 4 Mayıs 1294 (16 Mayıs 1878) tarihli Hükümet-i muvakkata mührünü taşıyan bir muhtıradan, muvakkat hükümet kurmanın gerekçeleri, idareleri altındaki Müslümanların emniyet içinde yaşadıkları, Rus ve Bulgar idaresinde olan yerlerde Müslümanların zulüm gördükleri dile getirilerek Meriç'in Güneybatı tarafındaki topraklardan yeni Bulgaristan'a bir karış yer verilmemesi istirham edilmiştir⁶. 8 yıl süreyle 4 milyon kadar nüfusu yönetimi altında tutan⁷ bu Türk hükümetinin askerî ve siyasi mücadeleleri, sonunda meyvelerini vermiş ve 5 Nisan 1886'da İstanbul'da yapılan Osmanlı-Bulgar antlaşmasıyla Batı Trakya tekrar Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir. Böylece esas gayesi tahakkuk eden "Rodop Hükümet-i

² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, TTK yay., 3. Baskı, Ankara 1988, s. 65.

³ Mehmet Şahingöz, "Batı Trakya Türk Devletleri", *Tarihte Türk Devletleri II*, Ankara Üniversitesi yay., Ankara 1987, s.775.

⁴ Tevfik Bıyıkhoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, C.I, TTK yay., Ankara 1987, s.21.

⁵ Bülent Tanör, "Mondros Mütarakesi Döneminde Türklerin Kurduğu Geçici Hükümetler", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.46, sayı:1, Ankara 1991, s.424;

⁶ Tevfik Bıyıkhoğlu, *a.g.e.*, C.I, s.22-23; Rodop Hükümeti mebuslarından Abdullah ve Hacı Halil Efendiler de İngiliz Elçisi Layard'a gönderdikleri 11 Ağustos 1878 tarihli muhtıradan; Ruslar ve Bulgarların, 7-8 yaşındaki masum çocuklara tecavüze varıncaya kadar insanlığa sığınmayacak Türklere yönelik işkence ve katliamlarını şikayet ettiler (Tevfik Bıyıkhoğlu, *a.g.e.*, C.I, s.29.

⁷ Tevfik Bıyıkhoğlu, *a.g.e.*, C.I, s.23.

Muvakkatası" da 20 Nisan 1886 tarihinde kendini fesh etmiştir⁸. Ancak, Batı Trakya'da uyanan bu milli direniş ruhu ve teşkilatlanma örneği, aşağıda ele alınacak olan ileri yıllardaki diğer milli teşkilatlanmaların oluşumuna ışık tutmuş olacağını rahatlıkla söyleyebiliriz.

2.2. Garbî Trakya Hükümet-i Müstakilesi

Balkan savaşına kadar Osmanlı idaresi altında kalan Batı Trakya, bu savaş sonrasında galip Balkan devletlerinin hâkimiyetine geçti. Batı Trakya'nın yanı sıra Edirne ve Kırklareli dâhil Trakya'nın doğu kısımları da elimizden çıkmış idi. Ne var ki Balkan devletleri Osmanlı devletinin terk ettiği bu muazzam toprak parçasını paylaşmada birbirlerine düştüler ve kendi aralarında savaş başladı. Bu durumu fırsat bilen Osmanlı Devleti karşı saldırıya geçerek Edirne, Kırklareli ve Doğu Trakya'yı geri aldı. Batı Trakya Bulgar hâkimiyetinde kaldı. 2. Balkan Savaşı olarak bilinen bu savaşı müteakib, başlarında Kuşçubaşı Eşref'in bulunduğu 16 subay ve 100 er, 10. Kolordu Kurmay Başkanı Enver (Paşa) Bey'in onay ve desteği ile⁹ daha da batıya, Rodop yaylalarına geçerek mücadeleye başladılar. Batı Trakya Türkleri'nden milis kuvvetler oluşturdular. Bu kuvvetler, 31 Ağustos 1913'te Gümülcine'yi, 1 Eylül'de İskeçe'yi, 2 Ekim'de Dedeağaç'ı Bulgar işgalinden kurtardılar. Gümülcine'nin ele geçirilmesinden sonra Müderris Salih Hoca'nın başkanlığında "Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatası" kuruldu. Hükümet üyeleri içerisinde, bazı eski mebuslar ile Raif ve Halit Beyler bulunuyordu. Gümülcine ve Dedeağaç idare bakımından muvakkat hükümete bağlı idi. Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatası'nın üstünde Garbî Trakya Hükümet-i İcraiyesi vardı ki bununda başında aynı zamanda Erkan-ı Harbiye-i Umumiyye Reisi vazifesini görmekte olan Süleyman Askerî Bey bulunmaktaydı. Süleyman Askerî Bey'den sonra bu görevde Kuşçubaşı Eşref ve kardeşi Hacı Sami Beyler yer aldılar¹⁰. Bu hükümet bir devlet gibi organize oldu. Yunanistan, Bulgaristan'la anlaşmazlık içinde olduğundan ve Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne yakınlaşmasını istemediğinden, bu Türk Cumhuriyetini tanıdığını bildirdi. Şüphesiz Bulgaristan daha ziyade kendine ait olduğunu söylediği topraklarda kurulan bu devlete karşı çıktı. Böyle bir gelişmenin daha önce yapılan anlaşmalara aykırı olduğunu ileri sürdü. Osmanlı Hükümeti diğer devletlerin itirazlarından da çekinerek böyle bir cumhuriyetin kurulmasında önyak olan subayların geri dönmesini istedi. Batı Trakya idarecileri bu karara uymadılar ve Osmanlı Devleti ile maddî alakalarını keserek ve devletin adını da "Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi" olarak ilan ettiler (23 Eylül 1913). Yani "muvakkat hükümet" bağımsızlık yolunda ileri adım atarak "müstakil hükümet"

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz., Bülent Tanör, *a.g.m.*, s.424; Mehmet Şahingöz, *a.g.m.*, s.775-776; Nuri Köstüklü, *Yeni ve Yakınçağda Kurulan Türk Devletleri*, Çizgi Kitabevi yay., Konya, 2011, s. 79.

⁹ Sol Cenah Erkan-ı Harbiye Reisi Kaymakam Enver 2 Ağustos 1329 (15 Ağustos 1913) tarihiyle ilgililere gönderdiği yazıda; "Eşref ve Sami Beyler kumandasında bulunan çeteler hangi kıtaya müracaat edecek olurlar ise kendilerine erzak ve cephaneye verilmesi tavsiye olunur" emrini veriyordu. Tefik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, C.II, TTK yay., Ankara 1992, s.23

¹⁰ Tefik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, , C.I, s.76-77, 89.

oldu. Garbi Trakya Hükümet-i Müstakile'sinin Ay yıldızlı yeşil, siyah ve beyaz renkli bayrağı vardı. Bütün resmî dairelere bu bayrak çekildi¹¹. Bu Türk hükümetinin kendi adına bastırıldığı posta pulları vardı¹².

Gelişmeleri anlamak açısından Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi Riyaseti adına Eşref'in 10 Eylül 1329 (23 Eylül 1913) tarihiyle başta Bab-ı Ali ve Başkumandanlık olmak üzere ilgililere gönderdiği yazı çok önemlidir. Eşref (Kuşçubaşı) burada, önce Bulgar çetelerinin Batı Trakya'da Türklere karşı uyguladıkları baskı ve zulümleri örneklerle anlattıktan sonra, Osmanlı Hükümeti'nin Batı Trakya'dan kesin dönüş emrine uyamayacaklarını çünkü ellibin masum nüfusu "bıçakda kucakta bırakarak kan içinde yüzen bu bedbaht millete karşı kancıkçasına sırt çevirerek avdet kabil olamayacağından" Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi altındaki çalışmayı "hükümet-i müstakileye" çevirerek bağımsızlığı ilan etmek mecburiyetinde kaldıklarını ifade etmiştir. Aynı resmi yazıda devletin sınırları; Mestankarasu'dan Bayr-i sefid (Ege Denizi) sahilini takiben doğuda Dedeağaç dahil Enez hududuna, ve kuzeye doğru Sofulu, Dimetoka ve Ortaköy ve kuzeyde Kırcaali Makas boğazı civarı olarak belirtilmiştir. Merkez Gümülcine şehri olup, Dedeağaç, İskeçe, Eğridere, Daridere, Kırcaali, Koşukavak şehirleri ve diğer kaza ve nahiyeleri idaresi altına aldığı ifade edilmiştir. Adli teşkilatı dahil hükümet tam teşkilatlanmış idi. Hükümet sınırlarına giriş ve çıkışta pasaport uygulaması konmuştur¹³. Görüleceği üzere, bazı yazarların da ifade ettiği gibi¹⁴ Batı Trakya Hükümet-i Müstakilesi, bir "cumhuriyet" gibi organize olmuş idi.

Takip eden günlerde Bulgaristan'la Osmanlı Devleti arasında İstanbul Antlaşması imzalandı (29 Eylül 1913). Bu antlaşmayla Batı Trakya Bulgarlar'a verilmişti. 25 Ekim 1913'e kadar Batı Trakya boşaltılacaktı. Türk milletinin tarihinde zaman zaman görüldüğü gibi harp meydanında kazanılanlar maalesef masa başında kaybediliyordu. Şüphesiz bu gelişmeler, zamanın devlet adamlarının ve dışişlerinin ileriye göremeyen günübirlik politikalarının bir ürünü olsa gerektir.

Batı Trakya'daki Türk hareketinin öncülerinden Kuşçubaşı Eşref Bey, İstanbul Antlaşması'nın başlıca yapımcılarından İstanbul muhafızı Albay Cemal (Cemal Paşa)'a; " Ana vatanın menfaati neyi gerektiriyorsa o yönde hareket edeceklerini ancak verilen kararın yanlış olduğunu, böyle bir fırsatın tarih

¹¹ Garbi Trakya Bayrağı'nın Gümülcine hükümet binasına çekilirken ve Dedeağaç gümrük binasında dalgalanırken gösteren fotoğrafları için bkz., Tefvik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, C.II, resim 12, 13.

¹² Kemal Şevket Batıbey, Batı Trakya Hükümet-i Müstakilesi'nin Posta ve Telgraf Umum Müdürlü Hacı Yusuf'un posta pullarının tamamından oluşan bir koleksiyonu bulunduğunu ve bu koleksiyonu daha sonra oğlu İbrahim'e devrettiğini muhtemelen bu koleksiyonun Eskişehir'de ikamet eden (1970'li yılların sonu) İbrahim'in oğlu Faik'te olabileceğini ifade etmektedir. Kemal Şevket Batıbey, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, Boğaziçi yay., İstanbul 1979, s.19- 20.

¹³ Belgenin tam metni için bkz., Tefvik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, C.2, s.25-26.

¹⁴ Kemal Şevket Batıbey, *a.g.e.*, s. 40, 130; Bülent Tanör, *a.g.m.*, s.425; Hikmet Öksüz, *Batı Trakya Türkleri*, Karam yay., Çorum 2006, s.3.

boyunca bir daha Türkler'e nasip olamayabileceğini " belirterek, "burayı terk ettikleri takdirde manevî ve tarihî mes'uliyetin kendilerine (Cemal Paşa'ya ve hükümete) ait olacağını"¹⁵ söylemiştir.

Neticede Batı Trakya'da kurulan bu Türk devleti aşağı-yukarı 3 aya yakın bir siyasî hayattan sonra tarih sahnesinden çekilmiştir¹⁶.

2.3. Müttefiklerarası Batı Trakya Hükümeti

Bulgar hâkimiyetine geçen Batı Trakya'da Türkler'in istiklal mücadelesi durmadı. Mondros Mütarekesi'nden sonra Türkler kurdukları "Trakya Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniyesi" ve "Batı Trakya Komitesi" adlı cemiyetlerle hürriyet mücadelesini sürdürdüler¹⁷.

Mütareke sonrasında, Batı Trakya, itilaf devletleri adına Fransa tarafından işgal edildi. Batı Trakya Komitesi üyeleri İstanbul'daki Fransız işgal komutanına, Fransa'nın gözetimi altında Batı Trakya'da otonom bir devlet oluşturmak istediklerini bildirdiler. Fransa bölgeye vali olarak gönderdiği General Charpy'ye geniş yetkiler vererek 15 Ekim 1919'da "Müttefiklerarası Batı Trakya Hükümeti"ni kurdurdu¹⁸. Hükümet üyelerinin büyük çoğunluğunu Türkler oluşturuyordu. Fransız destekli olmasına rağmen bu yönetimin sivil bir tabanı ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden beslenen bir kadrosu vardı. Bunların tasarısı, işgal kuvvetleri komutanı Fransız general Charpy'nin önerileri doğrultusunda ilkin Fransız mandası altına girmek¹⁹, sonra bağımsızlaşmak ve sonuçta Türkiye ile birleşmek²⁰. Her türlü işlem Türkçe yapılacak ve Osmanlı kanunları yürürlükte olacaktı²¹. Fakat bu gelişmelerden Yunanistan memnun değildi. 27 Kasım 1919 tarihli Neuilly Antlaşması'nın 48. maddesine göre bölgede referandum yapılmasını istiyordu. Batı Trakya Türkleri'nin önde gelen bazı liderleri de, daha kolay bağımsızlık elde edebilecekleri için Fransa gibi güçlü bir devletin hakimiyeti yerine, daha zayıf bir devlet olan Yunanistan'a iltihakın kendileri için "ehven-i şer" olduğunu ileri sürüyorlardı. Neticede yapılan seçimlerde 8 kişi halk temsilcileri olarak seçildiler. Bunların 5'i Türk, biri

¹⁵ Mehmet Şahingöz, *a.g.m.*, s.778.

¹⁶ Nuri Köstüklü, *a.g.e.*, s.82.

¹⁷ Trakya Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniyesi ile Batı Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin esaslı olan Batı Trakya Komitesi'nin kuruluş süreci ve programları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Tefik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, C.I, s. 124- 139

¹⁸ Kemal Şevket Batıbey, *a.g.e.*, s. 45. Kemal Şevket Batıbey, kurulan bu hükümete, "Batı Trakya Hükümeti demek daha doğru olur" diyor. Aynı yer.

¹⁹ Başta Batı Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri olmak üzere, teşkilatlanmaya öncülük edenler, "Batı Trakya'nın şimdilik Fransız manda idaresinde kalmasını, ehven-i şer addediyorlardı" (Kemal Şevket Batıbey, *a.g.e.*, s.30).

²⁰ Bülent Tanör, *a.g.m.*, s. 425.

²¹ Mehmet Şahingöz, *a.g.m.*, s.779- 780.

Yunan biri Bulgar ve biri Yahudi idi²². Bu 8 kişi arasında oylama yapılacak idi. Bu oylamanın yapıldığı tarihlerde (14 Mayıs 1920) bölgede Yunan işgali başlamış idi. Böyle bir ortamda yapılan oylama neticesinde 5'e 3 çoğunlukla Yunanistan'a ilhak kararı alındı. Batı Trakyalı Türkler bu karara itiraz ettiler, seçtikleri temsilcilerin kendilerine ihanet ettiği düşüncesinde idiler²³. Yunanistan bu referanduma göre 22 Mayıs 1920'den itibaren Batı Trakya'yı işgale başladı.

2.4. Batı Trakya Hükümeti

Oldubittiyi kabul etmeyen Batı Trakyalı Türkler, 27 Mayıs 1920'de Gümölcine'nin Hemitli nahiyesinde "Batı Trakya Hükümeti" adıyla yeni bir hükümet kurdular. Dışişleri, İçişleri, Maliye, Harbiye, Adliye, Evkaf olmak üzere 6 bakanı bulunan bu hükümetin başkanı Peştereli Tefik Bey idi. Ancak, Millî Mücadele yıllarında Batı Trakya Yunan işgaline uğrayınca hükümet üyeleri Sofya ve İstanbul'a çekilmek zorunda kaldılar²⁴. Hükümet 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasına kadar varlığını sürdürdü. Lozan görüşmelerinde Batı Trakya'nın Misak-ı Millî içinde yer aldığı vurgulanmış ve anavatana dahil edilmesi yönünde çabalar sarfedilmişse de maalesef bu istek diğer devletlere kabul ettirilememiş ve Batı Trakya Yunanistan'a bırakılmıştır²⁵.

3. Sonuç

Görüleceği üzere, 1877- 1878 Osmanlı- Rus Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşları Batı Trakya Türkleri için, fevkalade önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu süreçte Batı Trakya Türkleri, var olabilmeyin, hür ve insanca yaşayabilmenin mücadelesi içine girmiş olup, imkanlar ve fırsatlar doğdukça yukarıda ele alınan siyasi örgütlenmeler ile varlıklarını korumaya çalışmışlardır. Bu durum Türk devlet geleneğinin de bir sonucu olarak, bölgedeki Türklerin teşkilatlanma özelliğini ortaya koyuyor. Ama dönemin siyasi ve askerî gelişmeleri, sözkonusu hükümetlerin ömrünü kısaltmıştır. Lozan Antlaşması ile Batı Trakya Türkleri'ne tanınan başta eğitim ve ibadet hakları olmak üzere, pekçok hakkın zaman içerisinde erozyona uğratıldığı görülüyor. Günümüzde Batı Trakya ve Balkan Türkleri, başta vatandaşı buldukları ülkelerden olmak

²² Temsilciler şu kişilerden oluşuyordu; Hafız Galib Efendi, Tabak Halil Ağa, Ortacı Ali Bey, Karamsaköylü Osman Ağa, Hacı Yusuf, Muis Karasu, Petku Daçef, Zoidis. (Kemal Şevket Batıbey, *a.g.e.*, s.44).

²³ O günleri yaşayan Kemal Şevket Batıbey şunları söylemektedir; "Yunan idaresini kabul eden mümessillere, benim de bulunduğum cemaat önünde: Alçaklar, hainler, bizi bir pula satmaktan utanmadınız. Allah'ta korkmadınız. Elinize geçen fırsatı kimbilir hangi şerefsiz bir vaade kurban ettiniz. Siz Yunan'ın ne olduğunu, Türklük için onların neler düşündüğünü pekâlâ bilirsiniz. Bunu bile bile yapmaktan hayâ etmediniz. İyi bilin ki Batı Trakya'da Yunan idaresi hâkim oldukça daima siz hatıra geleceksiniz. Şimdiki ve gelecekteki Türklerin laneti sizi mezarlarınızda bile rahat bırakmayacaktır. Yazıklar olsun size, bize Yunan'a köle olarak sattınız namussuzlar... Hakkı Bey'in bağıra bağıra söylediği bu sözlere, mümessillerden hiçbiri aldırış etmedi..." Kemal Şevket Batıbey, *a.g.e.*, s. 31.

²⁴ Tefik Bıyıkhoğlu, *a.g.e.*, C.I, s. 140

²⁵ Nuri Köstüklü, *a.g.e.*, s.83

üzere, medeni dünyadan, milli kimliklerine saygı gösterilerek insanca yaşayabilmenin şartlarının oluşturulmasını beklemektedirler.

4. Kaynaklar

- AKÇURA, Y., 1336, *Şark Meselesine Dair Tarih-i Siyasi Notları*, İstanbul.
- BATIBEY, K. Ş., 1979, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, Boğaziçi yay., İstanbul
- BIYIKLIOĞLU, T., 1987, *Trakya'da Milli Mücadele*, C.I, TTK yay., Ankara
- BIYIKLIOĞLU, T., 1992, *Trakya'da Milli Mücadele*, C.II, TTK yay., Ankara.
- KARAL, E. Z., 1988, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, TTK yay., 3. Baskı, Ankara.
- KODAMAN, B., 1992, *Şark Meselesi ve Tarihi Gelişimi, Tarihi Gelişmelere İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün- Bugün -Yarın)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- KODAMAN, B., 1983, *Şark meselesi Işığında Sultan II. Abdülhamid'in Doğur Anadolu Politikası*, İstanbul
- KÖSTÜKLÜ, N., 2011, *Yeni ve Yakınçağda Kurulan Türk Devletleri*, Çizgi Kitabevi yay., Konya.
- ÖKSÜZ, H., 2006, *Batı Trakya Türkleri*, Karam yay., Çorum.
- ŞAHİNGÖZ, M., 1987, *Batı Trakya Türk Devletleri, Tarihte Türk Devletleri II*, Ankara Üniversitesi yay., Ankara.
- TANÖR, B., 1991, *Mondros Mütarakesi Döneminde Türklerin Kurduğu Geçici Hükümetler*, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.46, sayı:1, Ankara.